

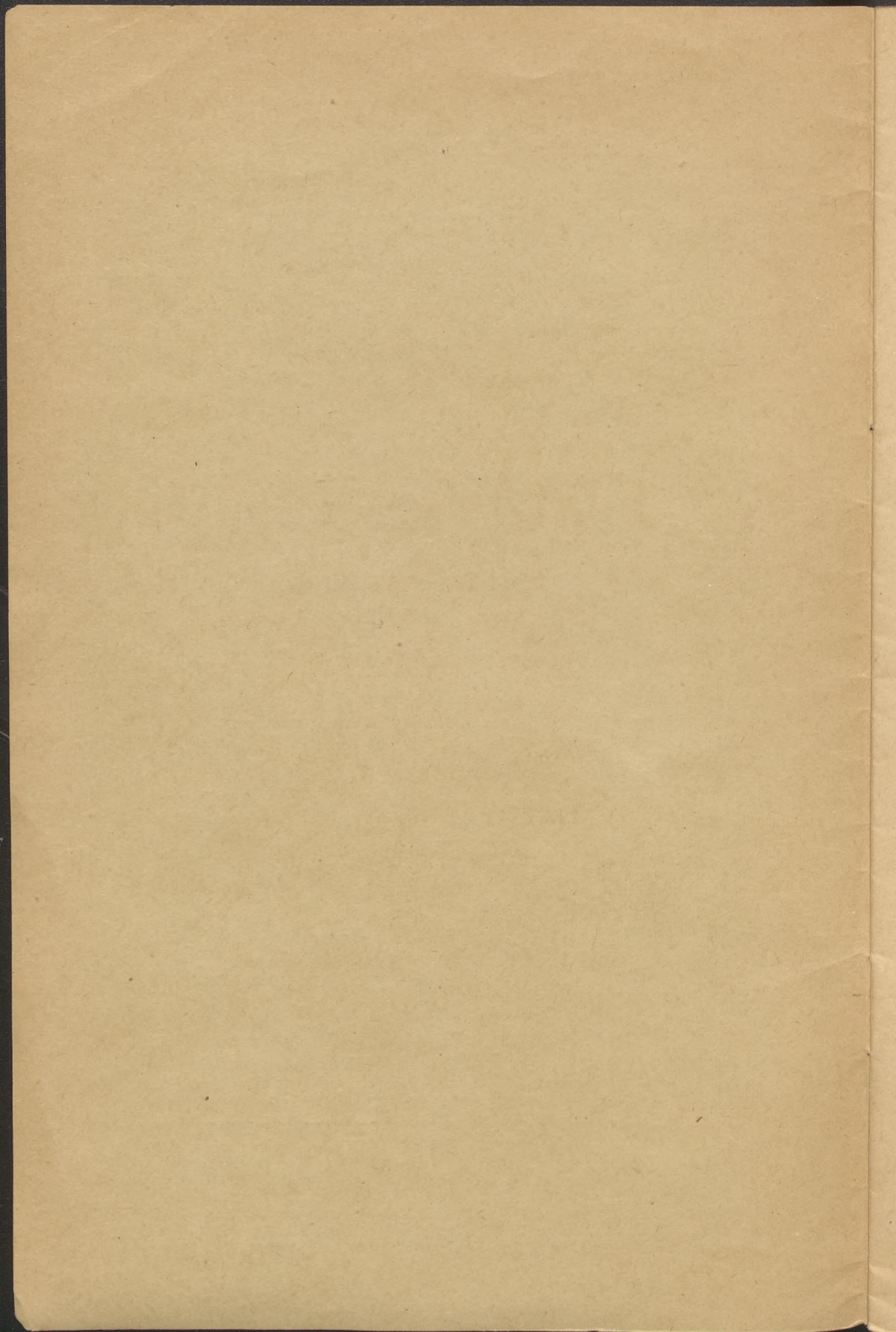
II 187.404

Dr. IZYDOR SZARANIEWICZ

RUSKIE
MUZEUM
INSTYTUTU STAUROPIGIJSKIEGO
WE LWOWIE

NAKLADEM INSTYTUTU STAUROPIGIJSKIEGO

L W Ő W 1937

Dr. IZYDOR SZARANIEWICZ

RUSKIE
MUZEUM
INSTYTUTU STAUROPIGIJSKIEGO
WE LWOWIE

NAKŁADEM INSTYTUTU STAUROPIGIJSKIEGO

L W Ő W 1937

Odbito 100 egzemplarzy
ręcznie numerowanych.

II 187.404

No

9

1947 R. 185 / 10732

INSTYTUT STAUROPIGIJSKI WE LWOWIE
UCZESTNIKOM XIII ZJAZDU DELEGATÓW
„ZWIĄZKU MUZEÓW W POLSCE“
LWÓW — PODHORCE
12—14 CZERWIEC 1937 R.

Prof. Dr. Izydor Szaraniewicz

Muzeum Instytutu Stauropegijskiego powstało w r.1889.

Posiada ono ułożony w ruskim języku katalog przedmiotów, które do dnia 13. marca 1890 r. stanowiły już jego zbiory. Obecnie liczy Muzeum, wliczając depozyta 313 przedmiotów przeważnie sztuki cerkiewnej, 60 manuskryptów, 243 starych druków, 1022 dokumentów. Wiele przedmiotów nabył Instytut w latach 1890, 1891, 1892 przeważnie w zamian za książki cerkiewne, które wydaje. Oprócz tego posiada muzeum 60 tablic celniejszych wystawowych przedmiotów, fotograficznie zdjętych, tak, że okazy znajdujące się dotąd w jego zbiorach, wraz z rzeczonymi tablicami składają się poniekąd na obraz całej wystawy z r. 1888.

Podajemy krótki opis celniejszych przedmiotów muzealnych, zaczynając od działu rękopisów, poczem przejdziemy do archiwum, aby zakończyć rzecz przeglądem okazów sztuki. Pierwsze miejsce między rękopisami zajmuje *Apostol Krystynopolski*, pochodzący z XII. w., który instytut nabył na własność, drugie zaś *Ewangelion Buczackie* z XIII. w. Oba te manuskrypta są na pergaminie pisane cyryliką. Ewangelion Buczackie nie zachowało się całe, liczy ono tylko 160

Fig. 1

Fig. 2.

kartek *in folio*, a prawie czwarta część tej cennej księgi jest wydarta. Przypatrzmy się ornamentyce tego Ewangelionu, którego inicjały są artystycznie wykonane. Podajemy z nich dwa w rycinie (Fig. 1. 2) a dla porównania zestawiamy obok nich ornamentykę rękopiśmiennej księgi papierowej

XV wieku. (Fig. 3), tudzież ornament z *Nomokanonu*, rękopisu pochodzącego z XVI. stulecia (Fig. 4). *Nomokanon* (po rusku: *Zakonoprawyło*) jest to księga prawideł czyli praw kościelnych z różnych uchwał soborów, t. j. koncyliów greckiego kościoła, zebrana przez Joana Scholastyka roku 564 w greckim języku. Nasz rękopis jest tłumaczeniem tego zbioru. Ciekawą jest notatka, umieszczona na wstępnej karcie rękopisu pod nagłówkami poszczególnych prawideł, którą w całej jej osnowie, atoli w tłumaczeniu z ruskiego języka na polski podajemy: „Poczęta i dokończona została ta księga w klasztorze Ziemińskim Przczystej zawsze dziewicy Maryi, w pobliżu grodu Włodzimierza, za panowania króla pol-

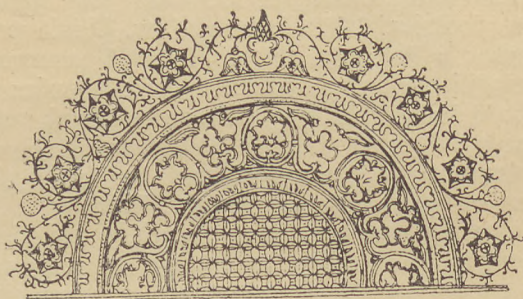

Fig. 3.

skiego wielkiego księcia Litewskiego, ruskiego, pruskiego Augusta i innych jeszcze ziem pana i dziedzica. Przy arcybiskupie metropolicie naszym Sylwestrze¹⁾ Kijowskim, Halickim i całej Rusi. Przy przyznaczonym biskupie Włodzimierskim i Brzeskim Janie z przezwiskiem Borzobohatyj²⁾ za czasów archimandryty Arseniusza. Pod władzą miłościwego pana Księcia Aleksandra Fedorowicza Czartoryskiego i księż-

¹⁾ Był nim wtedy nieunita Sylwester Bielkiewicz wyniesiony na stolicę metropolitalną r. 1556. Rządził metropolią przez lat 12*).

*) Patrz ostatnie ks. Stebelskiego prace z autografu wydał Władysław Seredyński, Kraków 1877. Odbicie w I. tomie Archiwum Komisji historycznej.

²⁾ W spisie biskupów Włodzimirskich i Pińskich Jana Borzobohatego nie masz pod rokiem 1509 podany jest biskup Włodzimierski i Piński, Wasyjan czyli Basyjan, który był na synodzie prowincjonalnym tego roku w Wilnie pod naczelnictwem metropolity Kijowskiego i całej Rusi Józefa II. Soltana odprawującym się. Patrz Stebelski libr. cit. str. XVIII. Pod nim nazwany jest jako biskup: Melecysz Chreptowicz Bohuryński herbu Odrowąż ale dopiero pod rokiem 1570. Jan Borzobohatyj byłby biskupem Włodzimiersko-Pińskim zasiadającym na stolicy po roku 1556, który nie był znany autorowi manuskryptu wydanego przez X. Stebelskiego, zbierającego wiadomości o biskupach ruskich bardzo skrzętnie z rozmaitych aktów i zapisków.

niczki małżonki jego Maryi Despotówny i syna jego Gabryela i księżniczki Maryi. A za ten trud łaska Boża na wszystkich was na wieki wieków, Amen“.

Porównując inicjał Buczackiego Ewangelionu z dziełem: *Czterowianhelje Hatyckoje iz hoda 1144, Trud Archimandryta Amfilochia*, Moskwa 1883, widzimy, że są bardzo zbliżone i podobne do inicjałów tu umieszczonych na str. 46, 48, 54, 60, 64, a zwłaszcza na str. 97 tak, że już i z tego względu rękopisowi buczackiego Ewangelionu przynajmniej XIII. wieku odmówić nie można. Ornamentyka ma cechę bizantyńską zlokalizowaną. Ornament (Fig. 3) już ma romański charakter, w Nomokanonie zaś niniejszym ornament (Fig. 1) powraca do typu inicjałów Buczackiego Ewangelionu, jest atoli w kompozycji swojej więcej rozwinięty i daleko swobodniejszy. Inicjały buczackiego Ewangelionu są malowane czterema barwami, a to czerwoną, żółtą, niebieską i zieloną. Ornamentyka z XV. wieku ma więcej kolorów a nadto jeszcze posługuje się złotem. Inicjały Ewangelionu są złożone i mają również nie bizantyński, lecz raczej romański charakter. Ornamentyka Nomokanonu i jego inicjały są tylko jednobarwne, czerwone.

Do najcenniejszych manuskryptów cerkiewnych Stauro-pigijskiego Muzeum zaliczamy także zabytek średnio-wieczny na str. 24 muzealnego katalogu zapisany. Jest to przemyski rękopis *Ewangelionu* pochodzącego z XIV. wieku.

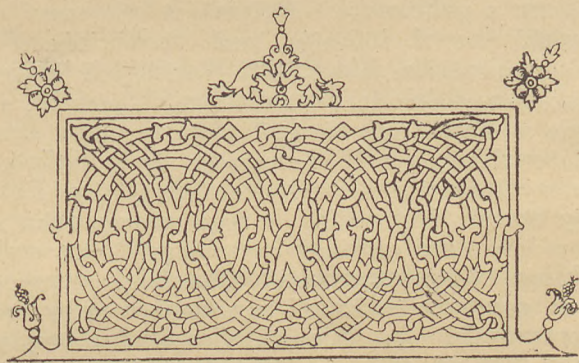

Fig. 4.

Zachował się bardzo dobrze w pełnej całości. Pisownia jest znacznie zruszczona, tak jak w Ewangelionie Buczackim. Tu i tam bowiem tak zwane jusy (nosowe) ustępują powolnie ruskim samogłoskom *ю*, *и*, *я*, tak że i tego kodeksu jako zruszczonego do bułgarskiej rodziny zaliczać nie możemy. Ornamentyka i inicjały bardzo starannie wykonane są w złocie

i rozmaitych jasnych kolorach. Charakterem swym zbliża się ornamentyka do miniatur Ewangelionu z XV. wieku, którą podaliśmy w rycinie, pisownią atoli różni się ten rękopis o tyle, że jusy w tekście Ewangelionu z XV. wieku są częstsze, niż w manuskrypcie Ewangelionu, pochodzącego z XIV. wieku. Do późniejszych rękopisów z bogatą ornamentyką zaliczamy „Księgę duszy nazwaną złoto“ (*Knyha duszy narycaema Złato*), którą ułożył Piotr Mogiła, metropolita nieunicki r. 1620, będąc jeszcze wtedy archimandrytą Pieczarskim. Księga ta mieści cenne tak pod względem języka jak pod względem treści pisma Jana Wyszyńskiego, mnicha góry Atos, pochodzenia z Rusi Halickiej, rówieśnika i współpracownika Knihinickiego, z którym go łączyła ścisła przyjaźń, a który w roku 1613 założył monastyr Skytu Maniawskiego (zniesiony r. 1786). Manuskrypt ten również drogą zamiany nabył nasz zakład na własność. Książka ta bogatą ma ornamentykę.

Pomijając wiele cennych rękopisów i ksiąg drukowanych cerkiewnych z XVI. XVII. wieku, których tytuły zawiera muzealny katalog, przechodzimy do rękopisów niecerkiewnej treści, który zakład nasz przechowywał jako depozyt powierzony mu przez hr. Wiktora Baworowskiego. Jest to *Statut Litewski* pisany w roku 1529 urzędową mową ruską, skoropisem kancelaryi królewskiej z cechami pisowni białoruskiej, (4°, 262 stronice) nazwany rękopisem Firlejowskim. Rękopis to dotychczas nieznan i nie używany jak się o tem przekonujemy z publikacji: *Prawa po ktoromu sudytsja malorossyjski narod, izdanije pod redakcieju Profesora A. Ft. Kistiakowskoho. Kiew 1878*. Wszystkich bowiem rękopisów ruskich w dziele tem wymienionych jest 18, a powyższy rękopis w liczbie tej nie jest zawarty. Inny egzemplarz Statutu Litewskiego z r. 1588 znajduje się w bibliotece Czar-toryskich w Krakowie, ale nie jest kompletny. Egzemplarz kompletny Statutu Litewskiego z tego samego roku znajduje się także w bibliotece ruskiego Narodnego Domu we Lwowie.

Do ksiąg rękopiśmiennych najbardziej uwagi godnych należą t. z. *pomianniki*, księgi zawierające spisy całych rodzin po przezwisku i po imieniu najczęściej z przyłączeniem dnia i roku śmierci osób, za których cerkiew lub monaster modły wznosić były obowiązane. Pierwsze miejsce zajmuje tutaj *Anamnis* czyli przypomnienie o modlitwach za wiekuistej pamięci godnych członków Stauropigijskiego Instytutu spisany r. 1695; drugie *Dobromilski pomiannik* z XVII. w. Pomianiki te są bardzo obfitem źródłem do genealogii ruskich rodzin szlacheckich, a Pomiannik Dobromilski opatrzone jest nadto licznymi kolorowanymi herbami tej szlachty. Trzecim rękopisem tegoż rodzaju jest *Pomiannik mona-*

styru Szczepłotskiego z r. 1574 i *Pomiannik monasteru Krechowskiego* ułożony r. 1613. Ostatni w trzech tomach, z których tom drugi z czasu pobytu Cara Piotra Wielkiego i wojsk rosyjskich na Halickiej Rusi podczas wojny północnej (około r. 1706), brakuje. W swoim czasie podamy ryciny herbów oraz zestawienie niektórych możniejszych rodów tej epoki, na wymienionych pomiannikach oparte.

Teraz przejdziemy do archiwalnej części Stauropigijskiego Muzeum. Do najstarszych jego dokumentów oryginalnych zaliczamy dokumenta księcia Lwa z lat 1290-1301. Z kolei idzie dokument oryginalny Władysława Opolskiego z r. 1375 w ruskim języku napisany, który to dokument Instytut nabył na własność. Fotograficzne zdjęcie wyroku Lwowskiego z r. 1422, darowane Seniorowi Stauropigijskiego Instytutu przez ś. p. Huhiego. Znajdowały się dawniej w skrzyni brackiej dwa dokumenta z XV. w., jak wypływa z zapisków, jeden z r. 1460 a drugi z r. 1469 przywilej w księdze Instytutu nazwanej: *Album*, mieszczącej spis wszystkich przywilejów, jakie posiadała Stauropigia przy założeniu tej księgi t. j. około r. 1586. Notatka ta brzmi w polskim przekładzie: „Przywilej z zawisistą pieczęcią Stefana Dropana mieszczanina Lwowskiego na monaster św. Onufrego z r. 1460, który się rozpoczyna słowami: Nos Andreas Odrowąż. Przywilejek maleńki z zawisistą pieczęcią pochodzący od króla Kazimierza potwierdzający zapis z r. 1469. Na boku przy tej notatce napisano, że jednego i drugiego przywileju już wtenczas, kiedy ten spis został sporządzony, nie było.

Przegląd dokumentów muzeum stauropigijskiego podajemy w głównym tylko zarysie, jak następuje:

- a) Przywileje, konfirmacye, nadworne decyzje i t. p. akta królów polskich poczynszy od Zygmunta I. do Stanisława Augusta a mianowicie: Przywileje Zygmunta I. z r. 1522 i 1524 na pergaminie opatrzone w wielkie królewskie pieczęcie a odnoszące się do praw Rusinów miasta Lwowa, tudzież reskrypt z roku 1538. — Przywilej Henryka Walezego z r. 1574 na pergaminie, tudzież 2 oblaty dla Rusinów miasta Lwowa z r. 1574. — Dwa przywileje Stefana Batorego z r. 1577 i 1578 na pergaminie pisane w języku łacińskim i reskrypt z r. 1584 pisany w języku ruskim. — Dwa przywileje Zygmunta III. 1592 r. jeden na pergaminie, drugi na papierze, jeden z r. 1595 pisany na papierze, następny przywilej z 17/4 1598 na pergaminie z wielką królewską pieczęcią, mocą którego król udziela Jeremiaszowi Mohyle, wojewodzie mołdawskiemu pozwolenie na budowanie cerkwi we Lwowie; następnie reskrypta z r. 1592, 1595, 1606, 1607, 1613, 1614, 1615, 1617, 1622. — Pismo Michała Korybuta Wiśniowieckie-

go z r. 1614 pisane po rusku do bractwa Lwowskiego (Stauropigijskiego) z własnoręcznym podpisem po rusku. — Cztery przywileje nadane bractwu Stauropigijskiemu przez Władysława IV. a pochodzące z lat 1634, 1638, 1640 1644, pięć confirmacyj udzielonych przez tegoż króla a mianowicie: z 5. marca 1633 zatwierdzające przywileje nadane Rusinom miasta Lwowa przez Zygmunta Augusta, trzy confirmacye a to z r. 1633, 1634 i 1637 zatwierdzające prawa nadane bractwu Stauropigijskiemu przez Zygmunta III., tudzież jedna confirmacya odnosząca się do szpitala utrzymywanego przez powyższe bractwo, następnie tegoż króla reskrypta z r. 1635, 1637, 1640, 1647 i oblaty z r. 1633. Pięć confirmacyj króla Jana Kazimierza, trzy z nich z 29. stycznia 1649 r.; z których pierwsza zatwierdza przywileje nadane przez Zygmunta Augusta, druga przywileje Zygmunta III. odnoszące się do szkoły i drukarni stauropigijskiej, a trzecia potwierdza przywilej tegoż Zygmunta III. odnoszący się do szpitala; czwarta confirmacya dotyczy małoznaczej kwestyi ogrodu bractwa na Żółkiewskim przedmieściu, piąta zatwierdza przywileje nadane przez Władysława IV. z r. 1649; następnie dekret wydany dla bractwa przez tegoż króla t. j. Jana Kazimierza z 31. grudnia 1649 i reskrypta z lat 1650, 1651, 1653, 1654, 1656, 1660. — Cztery confirmacye króla Michała Korybuta z 10. października 1669 i jeden przywilej z r. 1671. — Sześć confirmacyj króla Jana III., pierwsza z r. 1676 d. 10. lutego potwierdza przywileje Władysława IV. druga z 27. Lutego 1676, cztery inne z 5. Marca 1676, w których tenże król zatwierdza przywileje bractwu Stauropigijskiemu nadane przez swoich poprzedników, następnie przywilej z r. 1677, reskrypta lat 1676, 1677, 1677, 1692, 1694 i oblaty z r. 1676. Sześć confirmacyj króla Augusta II., z których pierwsze cztery pochodzą z r. 1697 i zatwierdzają przywileje Zygmunta Augusta, Zygmunta III. i Władysława IV., dwie inne pochodzą z roku 1700 i 1735 i potwierdzają przywileje Augusta III., następnie dwa przywileje dla bractwa Stauropigijskiego z roku 1700 i 1730, jedno pismo pisane do Adama Sieniawskiego w języku ruskim a odnoszące się do praw religijnych bractwa Stauropigijskiego, następnie 9 reskryptów z różnych lat. — Jeden reskrypt Stanisława Augusta z r. 1767.

Dokumenty te a mianowicie przywileje i confirmacye pisane są na pergaminie, w języku łacińskim (z małemi wyjątkami, w szczególności późniejsze w języku łacińskim) a po większej części pięknie są ornamentowane i opatrzone są w własnoręczne podpisy królów, jakoteż se-

kretarze kancelaryi królewskiej. U dołu wiszą na jedwabnych kolorowych sznurkach wielkie królewskie pieczęcie w blaszanych puszkach. Reskrypta i oblaty pisane są na papierze przeważnie w łacińskim języku i zaopatrzone w królewskie pieczęcie. Większa część reskryptów nosi podpisy królów, inne mają tylko podpisy sekretarzy królewskich.

- b) Pisma i dokumenta wojewodów i gospodarów mołdawskich, odnoszące się tak do budowy cerkwi wołoskiej, jakoteż do szkoły i drukarni bractwa Stauropigijskiego. I tak zaczynając od najdawniejszych, znajduje się w tem muzeum 15 pism gospodarza mołdawskiego Aleksandra, pisanych w czasie od r. 1558 do 1566, w których tenże gospodar daje wskazówki co do budowy cerkwi, przysyła rok rocznie pewną kwotę w gotówce i niektóre naturalia, jak wosk na świece i t. p. W jednym z tych pism prosi mieszczan lwowskich o przysłanie mu małych chłopców (*diaczków*) celem wyuczenia tychże w greckim i serbskim śpiewie. Dwa pisma pisane są do króla Zygmunta III. (w języku polskim), w jednym jest prośba o udzielenie przywileju Rusinom miasta Lwowa na budowanie cerkwi, w drugim znowu prośba, aby król wezwał radę miasta Lwowa do niesienia pomocy w tem budowaniu. Następnie dwa pisma Piotra, wojewody mołdawskiego, z roku 1590, w których tenże zawiadamia bractwo, iż udał się do króla Zygmunta III. z prośbą o przywilej na nową cerkiew, mającą się budować na miejsce starej spalonej. — Jedno pismo Jarotijewy Hostskiej, starościny ziemi łuckiej, z r. 1591 (dane w mieście Orlej), w którym pani ta przesyła pieniądze na budowę cerkwi. List bractwa Wileńskiego z r. 1592, przysyłającego zasiłki na budowę cerkwi. Odezwa bractwa o składki na cerkiew, wystosowana do wojewodów mołdawskich i arcybiskupa mołdawskiego Georgia (z r. 1590). 14 pism Jeremiego Mohyły, wojewody mołdawskiego, pisane między r. 1598 a 1605 w sprawie subwencyj posyłanych przez tegoż bractwu Stauropigijskiemu; w niektórych z nich, jak n. p. w piśmie z 9. Grudnia 1599 i w piśmie z r. 1600, wydanem w obozie pod Uściem, gospodar uniewinnia się, że nie udzielił rocznych zasiłków na budowę a tłumaczy to wielkimi wydatkami z powodu wojny. Jedno pismo Izaii Baliki, wielkiego kamanara mołdawskiego, z roku 1606. Jedno pismo Simeona Mohyły z r. 1607 z kwotą 1000 zł. Trzy pisma Konstantyna Mohyły, syna Jeremiasza, z r. 1610 i 1611. — 8 pism Elżbiety Mohyliny, wdowy po Jeremiaszu, pisane między rokiem 1604 a 1613 w sprawie budowy cerkwi wołoskiej. Do każdego z nich dołączoną była

kwota na mszę za spokój duszy ś. p. Jeremiasza. Jedno pismo Konstantyna Korniakta z r. 1600 z kwotą na cerkiew. — Jedno pismo Maryi z Łożen Kuryczyny, podstolnikowej ziemi mołdawskiej, z r. 1614. Dalej pisma Małgorzaty Mohyliny, gospodarowej mołdawskiej, z r. 1614; Raduły Michny, wojewody mołdawskiego, z roku 1617; Mirona Bernawskiego, wojewody mołdawskiego, z r. 1627 i 1629; Elżbiety Bernawskiej; Bazylego, wojewody mołdawskiego, z r. 1641; Mojżesza Mohyły pisane między rokiem 1651 a 1660, Anny Mohylanki Potockiej z r. 1664 i Konstantego Duki z r. 1671 do 1694.

Treści tych pism nie podajemy, wszystkie bowiem odnoszą się do budowy cerkwi wołoskiej, do zaopatrzenia jej w różne sprzęty, do wykształcenia diaków, rozszerzenia drukarni, szkoły i t. p. Dokumenta te pisane są na papierze w języku ruskim i to z początku wyłącznie, dopiero od Konstantego Mohyły pojawia się w pismach tu i ówdzie język polski.

- c) Pisma, decyzje, confirmacje patriarchy carogrodzkich, antiochijskich, jerozolimskich i innych: Joazafa, patriarchy carogrodzkiego, 4 oryginały w greckim języku; Jeremiasza, patriarchy carogrodzkiego, w greckim języku wydane około r. 1586; Joakima, patriarchy antiochijskiego 2 oryginały w języku arabskim, 1 oryginał w języku greckim a 2 w języku ruskim, wydane wszystkie równocześnie z pismami Jeremiasza. Nicefora protosyn-gela z Ostroga 1 oryginał grecki z roku 1595. Melecjusza patriarchy aleksandryjskiego 6 oryginałów greckich wydanych około roku 1601. Teofana, patriarchy jerozolimskiego jeden oryginał w języku ruskim z portretem tegoż patriarchy, wydany dnia 10 września 1608, potwierdzający prawa przez Joakima bractwu nadane; 1 oryginał w greckim języku z roku 1621, Neofita, patriarchy carogrodzkiego, z którego pism pozostały tylko odpisy w greckim języku a tłumaczenia w polskim; Cyrylla, patriarchy aleksandryjskiego dziewięć oryginałów greckich, wydanych około roku 1614. W albumie bractwa Staupigijskiego znajduje się przywilej tegoż patriarchy własnoręcznie do książki wpisany. Dyonizya, metropolity adryanopolskiego jeden oryginał grecki z r. 1618. Parteniusza, patriarchy carogrodzkiego 3 oryginały greckie wydane około roku 1644. Nektaryusza, patriarchy jerozolimskiego, 1 oryginał grecki z r. 1670. Pajsaja, patriarchy jerozolimskiego, 2 oryginały greckie, wydane około r. 1646; następnie Tymoteusza, patriarchy carogrodzkiego 1 oryginał grecki; Jana, patriarchy antiochijskiego 1 oryginał ruski; Jakóba, patriarchy carogrodz-

kiego jedno tłumaczenie pisma greckiego w języku polskim; Sofroniusza, patriarchy jerozolimskiego, 1 oryginał grecki; Metodyusza, patriarchy carogrodzkiego, 1 oryginał grecki; Arsenia, metropolity, 1 oryginał grecki, Gabriela, metropolity Bułgarii, Serbii i Albanii, 1 oryginał grecki; Makaryusza, metropolity grebrenskiego, 1 oryginał grecki. Nakoniec możnaby do tej kategorii policzyć także dwa dokumenta Gedeona Bałabana, biskupa lwowskiego, pisane w roku 1588 w języku greckim. Dokumenta te są pisane na pergaminie; niektóre z nich jak Jeremiasza, Joakima i Teofana, są pięknie ornamentowane, zaopatrzone w własnoręczne podpisy i wiszące pieczęcie.

- d) Przywileje, decyzje i różne pisma metropolitów kijowskich, począwszy od Michała Rahozy, tudzież biskupów lwowskich, przemyskich, chełmskich, łuckich i innych.
- e) Oryginały i kopije korespondencyj nuncyatury z bractwem Staupigijjskiem.
- f) Korespondencye i rozmaite pisma od bractwa Staupigijjskiego, tyżące się tak budowy cerkwi, jak jej wewnętrzznego urządzenia, wydawnictwa książek, sporów różnych.
- g) Pisma różnych dygnitarzy świeckich do bractwa Staupigijjskiego, między innymi 18 pism księcia Konstantyna Ostrogskiego, wojewody mińskiego; Bohdana Sapiehy, Adama Mikołaja Sieniawskiego, Teodora Tyszkiewicza, Adama i Mikołaja książąt Korybutów Wiśniowieckich, Bonifacego Mniszka, wojewody nowogrodzkiego i starosty grodzieńskiego; Teodora Skuminy, wojewody trockiego; Aleksandra hr. Chodkiewicza i t. p.
- h) Akta dotyczące zatargów bractwa Staupigijjskiego z biskupem Gedeonem Bałabanem.
- i) Relacye i protestacye w sprawie unii brzeskiej.
- k) Korespondencye bractwa Staupigijjskiego z innymi bractwami i monasterami w sprawach religijnych.
- l) Deklaracye i decyzje królewskich komisyj, począwszy od roku 1578.
- m) Procesy bractwa Staupigijjskiego i decyzje dotyczących władz.
- n) Akta dotyczące majątku bractwa Staupigijjskiego oznaczone podług ówczesnej terminologii jurystycznej, jak fundacye, zapisy, legacye, depozyta, cessye i t. p.
- o) Akta dotyczące kupna i sprzedaży majątków.
- p) Akta dotyczące darowizny i testamentarnych zapisów.
- r) Akta dotyczące rozmaitych umów i aplanacyj bractwa Staupigijjskiego.

- s) Plenipotencye czyli pełnomocnictwa bractwa Stauropigijskiego.
 t) Rozmaite instrukcyę dla deputacyj, komisyj i agentów bractwa Stauropigijskiego bądź w sprawach samego bractwa, bądź w sprawach ogólnych religijnych i politycznych.
 x) Akta dotyczące brackiej szkoły i spraw szkolnych, drukarni i t. p.

Następują księgi elekcyjne i inwentarze. W księgach elekcyjnych zapisane są ważniejsze sprawy bractwa, traktowane na uroczystych posiedzeniach, kiedy odbywał się wybór seniorów czyli naczelników bractwa, i kiedy nowych przyjmowano członków. Członek wstępujący składał uroczystą przysięgę, że praw i przywilejów bractwa ściśle przestrzeże i wpisywał swe nazwisko w przeznaczoną na to księgę z motywami, które mu chwila dyktowała. Motywa te pisane są po rusku, chociaż od roku 1634 napotykamy je spisywane już niekiedy i w polskim języku. Jako przykład przytaczamy zapiszek polski Pawła Tetery, Braclawskiego i Niżyńskiego starosty, który przyjęty do bractwa wpisał się do księgi elekcyjnej pod następującą dewizą:

„Maiąc czego winszować sobie, iż mie Bóg moy grzesznika powołał nad wszelką godność moją, abym w tym pobożnym prawosławnym bractwie lwowskim został współbratem i służką, obliguję się zarówno z ich miłościami panem bractwem w każdych sprawach potrzebą ich tak publicznych jako prywatnych, tak pomyślnych iako y przeciwnych, za całość cerkwie bożey bractwa lwowskiego stawać, tak iako by mi są podjęte dla imienia świętego nieudolne pieczołowanie zarówno z ich miłościami panami bractwami posłyszał głos sprawiedliwego trybunału boskiego „прийдѣте благословенные отца моего наследуйте”.

Ze spisu członków, który da się zestawić na podstawie tych ksiąg elekcyjnych, zwłaszcza w okresie między rokiem 1586 a rokiem 1772, przytaczamy tu nazwiska niektórych znakomitszych mężów, którzy w społeczeństwie wybitniejszą odgrywali rolę:

Balicki Andrzej, wicegerent grodzki, podwojedziński, z roku 1741.

Chalepiński Jakób, Dewinogrodzki i Zwoliński starosta, z roku 1598.

Cześnikowski Jan z roku 1720—1730.

Dejma Chrystofor, notaryusz apostolski, z roku 1750.

Kisiel Adam z Brusilowa z roku 1634.

Jan Wyhowski, wojewoda Kijowski, z roku 1662.

Korendowicz Jan, regent ksiąg Kamienieckich, z roku 1691.

Lisieniecki Grzegorz, Jego król. Mości wojska zaporoskiego generał, 1662.

Mohylanka Domna Anna Przeremska, z roku 1630.

Morzkowski Paweł Tetera, Braclawski, Niżyński starosta, 1639.

Marya Papara, instygatorowa koronna, z roku 1741.

Jan Papara, czesnik Dobrzyński, z r. 1752.

Przeremska Domna Anna, referendarka koronna, z własnoręcznym podpisem.

Rogoza Michał, metropolita Kijowski, z roku 1601.

Książęta Rożyńscy, Kyryk 1595, Roman 1600 i Adam 1600.

Inwentarze dawne stauropigijskie wykazują bardzo wielki poczet dzieł sztuki cerkiewnej, których dziś już niema, z biegiem bowiem wieków wskutek nieszczęsnych zdarzeń zaginęły. Jeden taki inwentarz, który mamy pod ręką, obejmuje przedmioty znacznej nie tylko materialnej, ale i artystycznej wartości, jak to z krótkiego opisu wnioskować można, a mianowicie kielichy, panagie, krzyże, pierścienie, myrnice, lichtarze, łyżki, czarki, obrazki i t. p.

Rachunki wydatków i dochodów bractwa, które w wielkiej ilości się zachowały, rozpoczynają się od roku 1586 i prowadzone są aż do czasów najnowszych.

Oprócz obrazu gospodarstwa wewnętrznego i majątkowych stosunków bractwa zawierają one także cenne wskazówki o kursie i walorze monet w różnych czasach, o cenach targowych i handlowych, i rzucają nieraz światło na inne społeczne stosunki, które z finansowością każdej instytucji ściśle są związane. Z ksiąg tych i zapisków rachunkowych przekonać się można, że bractwo w poczuciu swych obywatelskich obowiązków spełniało wszystko, co nań wkładał wzgląd na dobro miasta i Rzeczypospolitej zwłaszcza w latach 1648 i 1672. Z zapisków z roku 1672 dowiadujemy się, że bractwo do sumy okupu, jaki przez nieprzyjaciela podczas oblężenia został nałożony, przyczyniło się kosztownościami swej cerkwi, a do grona zakładników (*obsides*), których nieprzyjaciel odstępując od oblężenia zabrał z sobą z pośród mieszczan lwowskich, dostarczyło dwóch swych członków, a to: Stefana Lawrysiewicza i Piotra Affendyka. Cięższą jeszcze klęskę poniosło bractwo przy zdobyciu Lwowa przez Szwedów r. 1704, jak się o tem z następującego zapisku przekonać możemy: „Srebro dostarczone przez bractwo na okup otaksowano na talarów bitych 2643. Do tego dodano Ewangelię Mohilańską szczerozłotą, która miała w sobie czerwonych 1200, a którą otaksowano na 1770 talarów bitych i t. d. Uczyniło wszystkiego *in summa*, jako sami Szwedzi taksowali,

talarów bitych 7051, ale wprawdzie rachując wynosiło to na 120.000“.

Co się tyczy ofiar poniesionych przez bractwo podczas oblężenia miasta Lwowa r. 1658 w październiku, to czytamy w rachunkowych zapiskach społecznych, że oddano srebra cerkiewne w wartości zł. 3888. „Srebro to, jak stwierdza odnośny zapisek w ruskim języku, odebrał p. Iwan Wyhowski do rąk swoich w ratuszu w sądowej izbie od bractwa cerkiewnego, obiecując p. pisarz Jegomość w imieniu hetmana (Chmielnickiego) zwrócić to srebro nazad, kiedy przyjdzie pokój do skutku a przedewszystkiem lichtarze“. „Te lichtarze (jak mówi notatka na przyklepionej do tej rachunkowej książeczki karteczce) kupiło bractwo po śmierci pani wojewodziny podolskiej od egzekutorów testamentu jej za sumę złot. 2400. Przyszły te lichtarze do korony od Wołochów z domu Mogiłów od hospodara Wołoskiego Jeremiasza“. Pod datą zaś 29/IV. 1705 w księgach rachunkowych czytamy: „Po dezolacji szwedzkiej i uśmierzeniu gniewu Bożego przez powietrze, gdy się nam dał Pan Bóg tym, którzy pozostali, do kupy zjechać, uczyniliśmy generalną rewizyę, co się gdzie znajdowało“. Następuje inwentarz pozostałości, tak zwanych splendorów t. j. kosztowności cerkiewnych, a między nimi z cenniejszych przedmiotów wymieniony jest tylko krzyż, wielki złocisty srebrny. Jest to tensam krzyż, dzieło lwowskiego złotnika Kassyanowicza, który po dziś dzień zdobi ołtarz wielki cerkwi stauropigijskiej i który miał także paść ofiarą szwedzkiej chciwości, ale wykupiony został od kontrybucyi przez braci.

We Lwowie, w kwietniu 1892.

Bka Pastouskiego
5.XII.47/1

